

Összeállítás: SM IDEGENTORZS. HIV.

Összeállítás ideje: 1995.

JAVASLAT

TART.: SZÁNTÓD-PUSZTA HASZNOSÍTÁSÁKA

38 lap, 1 rajz

Földrajzi mutató: SZÁNTÓD-PUSZTA

Rajzmutató: XXIX

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖZLÉS

ÁTVEZETVE AZ EGYSÉGES LTK. 3604-es TÉTELE ALÓL

I/45/57

3604 / adatlár

JAVASLAT

SZÁNTÓD-PUSZTA HASZNOSÍTÁSÁRA

1975. február hó

SIOTOUR

**SOMOGY MEGYEI TANÁCS IDEGENFORGALMI
HIVATALA**

- 2 -

TARTALOMJEGYZÉK

Oldalszám:

Bevezetés	3
JAVASLAT	
Előrelátás	4
Szántódpusztá hasznosítására	
Rövid történelme	6
A puszták felhasználása	17
Megvalósítás javaslati útmutatója és az	23
erőforrások köre	30
A szántódpuszták hasznosításának értéke	34
A Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának	
6. sz. javaslata	
A puszták utolsó 15 évének irodalma	38

Összeállította:

Dr. Fodor János

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldalszám:
Bevezető	3
Földrajzi helyzet	4
Rövid történelem	6
A puszta felhasználása	17
Megvalósítás javasolt üteme és az érdekeltek köre	30
Szántódpuszta hasznosítása érdeké- ben tett fontosabb intézkedések	34
A puszta utolsó 15 évének irodalma	38

B E V E Z E T Ő

E tanulmány elkészítését megelőző 14 év során több műszaki felmérés készült Szántódpusztáról. Hasznosítására vonatkozóan is különböző vélemények alakultak ki, s ennek megfelelően születtek javaslatok.

Sok tudományos szakértőt és idegenforgalmi szakembert hallgattunk meg, amíg kialakult az a hasznosítási javaslat, melyet e tanulmány tartalmaz. Részleteiben nem foglalkozunk a puszta és környékének régészeti lelőhelyeivel, illetve azok idegenforgalmi hasznosításával, valamint a terület növényzetének kialakításával és az emberek természet utáni vágyódásának, mint meglévő tömeges igénynek a puszta területén belüli kielégítésével.

A birtokunkban lévő adathalmazt az anyag egyszerűsítése és terjedelme miatt a tanulmányba nem dolgoztuk be, annak részletezését itt nem tartottuk indokoltnak. Azokat a végrehajtás során kívánjuk felhasználni.

Meggyőződésünk, hogy a puszta helyreállítása és a javasolt tartalommal való megtöltése komoly idegenforgalmi vonzerőt jelent a hazai és külföldi turisták számára. Sokat fog segíteni a balatonmenti idegenforgalom fejlesztésében és az ide utazók szórakoztatásának biztosításában.

FÖLDRAJZI HELYZET

Szántódpusztta közigazgatásilag Zamárdi községhez / Somogy m. siófoki j. / tartozik. A pusztta Zamárditól nyugatra , a Tihanyi félszigettel szemben , a Balatonhoz közel emelkedő Kápolnadomb északi, Balatonra néző lejtőjén települt. A Balaton közelsége mellett a a tihany-szántódi rév-átkelő, a pusztta területét érintő 7.sz. műút és a budapest-nagykanizsai vasutvonal biztosítja a település közlekedési kapcsolatát.

A pusztta földrajzi helyzete idegenforgalmi szempontból rendkívül kedvező, mert közlekedési előnye in tul, olyan keresett üdülőközpontok gyűrűjében helyezkedik el, mint Siófok, Balatonföldvár, Tihany és Balatonfüred. Az utóbbi két üdülő-, illetve gyógyhelyhez a rév biztosítja a közlekedési kapcsolatot.

Szántódpusztta területe Külsősomogyhoz tartozik. Külsősomogy a Balaton tava, a Sió-völgy, Kaposvölgy és a kaposvár-balatonlellei törésvonal által határolt terület.

A Balaton-környéki táj képében a Balaton-árok bezökkenése okozta a legjelentősebb változást. Ezzel a nagyjelentőségű földtörténeti eseménnyel tulajdonképpen már a mai kép alapformái bontakoztak ki és a jelenkorival csaknem egyező új vízhálózat jött létre.

A tómedence lezökkenése után azészaksomogyi " meridionális" völgyekben balatoni öblök alakultak ki. A déli, sekély parti víz turzásrendszer keletkezését tette lehetővé, így a tóba nyuló fokokról kiinduló rekesztő-turzások elzárták a délnek huzódó öblök száját. A turzás -rendszer hatására egyenesvonalu part alakult ki a Balaton déli peremén.

Nevezetes a szántódi turzás háromszög. A szántódi turzás Zamárdi falu élől indúl ki a pannon-pontusi rétegekből álló magas parttól, a szántódi révig 3 km hosszúságban huzódik, nyugati irányt követve.

A turzasháromszög csucsán lévő révtől dél-délnyugatnak kanyarodik a turzás és a homokgát másfél km után a szántódi vasutálló más táján tűnik el.

A déli part turzasképződményei közül rendkívül feltűnő a szántódi turzasháromszög, amely Tihany felé erősen összeszűkíti a Balatont. Ennek a turzásnak a rajza minden jobb külföldi fizikai földrajzi könyvben megtalálható. Más tavaknál is vannak hasonló turzasháromszögek. Az északamerikai Carolina állambeli Hatteras-fok létrejöttét Cholnoky Jenő a szántódi turzasháromszög alapján magyarázta meg.

A Tihanyi-félsziget, valamint a szántódi turzasháromszög együttesen alakította ki a tihany-szántódi balatoni átkelő földrajzi feltételeit.

A szántódi vasútállomás iránya felől a turzás mögé nyomult valaha a Balaton vize. A turzás mögötti lagunának a századforduló idején még volt nyílt vize, amit a " Révközi tó " néven ismertek. " Szántódi tó ", vagy " Halastó " néven találkoztunk korábban ezzel a lagunával.

A szántódi turzasháromszög északi szegélyén 3-4 katasztrális hold tőzeget találunk a lagunában. A tőzeg vastagsága itt 80 cm. Ismerve a tőzeg átlagos évi 0,3 mm felhalmazódási gyorsaságát, a szántódi tőzeg kb. 266 év alatt keletkezett.

Szántódpusztá a 140 m magas Kápolnadomb északi, lankás lejtőjén épült fel. A kápolnadomb ugyan kimagaslik környezetéből, mégsem önálló domb. Két törésvonal közé fogott pannon-hát északnyugati csücske csupán. A tengeri rétegek homokkővé álltak össze a Kápolnadombban és a domb viszonylag keményebb anyaga óvta meg azt a lepusztulástól. A dombot alkotó pannon homokkövekből pár nagyobb tömb a major területén utbevágás által feltáródott és ma felszínen is van.

A Kápolnadomb keleti oldalát pliocénkori vizmosások meredekre faragták, de erodálták a domb délkeleti részét is.

A domb északi lejtőjét a Balaton hullámai kb. 116 m Adria feletti magasságig lankásra mosták. A tó abrázíós lejtőjén települt a szántódpusztai major. Nyugatra csaknem a Kápolnadombbal egy magasságu térszín húzódik a kőröshegyi törésvonalig. Ezt a törésvonalat követi a szántód-kőröshegyi országút.

RÖVID TÖRTÉNELEM

Szántód középkori történetét nehéz felvázolni, irásos forrásainkban ugyan már a XI. század közepén feltűnik és Árpád-kori életéről gazdag adatokkal rendelkezünk, a XIV. XV. századból azonban csak néhány említést ismerjük. A XVI. században ismét gyakrabban említik az összeírások Szántódot. Ezekből az adatokból bizonyos következtetést vonhatunk le a korábbi időre is. A török világ harcainak idején elnéptelenedett a falu. A XVIII. században nem telepítették újra, hanem majorsági gazdálkodás fokozatos kiépítésével új fejezet kezdődött Szántód életében.

Szántódot egyik legbecsesebb hazai oklevelünkben, az 1055. évi tihanyi alapítólevélben említik először Kak Szarma néven. I. András király megalapítva a tihanyi monostort, fenntartására több birtokot ajánlódott az apátságnak, köztük az említett Kak Szarmát, melynek határait az alapítólevél 7. pontja a következőként írja le:

" Ismét van egy hely, mely a mondott / t. i. tihanyi / egyházhoz tartozik, s kezdődik ugyanazon Balatin tónál. / A helynek / neve Kak Szarma / Koku zarma / s / határa / kiterjed a nagy utig, mely Köristövére / Keuristue / vezet, s innét visszatér a / határ / már említett tóhoz.

Bármik foglaltatnak pedig ezekben / a határokon / belül, akár szigetek, akár szénának alkalmas földek, vagy rétek, kétségkívül azon egyháziéi. Ugyanoda tartoznak továbbá amaz egyház szolgái a földekkel és halászatokkal, amelyet előbb a többi néppel együtt birtak. A köröskörül fekvő sok fa pedig az említett király részéről az ő jobbjainak keze által átadott ugyanazon Isten-házának ". / Erdélyi L. A tihanyi apátság története. Első korszak Bp. 1908. /

Kak-Szarma és Szántód egy és ugyanazon helység. Ezt II. András király 1211-ben kelt megerősítő oklevelének 33. pontja bizonyítja.

Ez az oklevél felsorolja Szántód lakóit is, amiből kitűnik, hogy népes falu volt, hisz fele annyian éltek ott, mint az egész tihanyi félszigeten.

Két jobbágy és 25 udvarnok háztartást sorol fel az 1211.évi oklevél. Ez legalább 200 lakosnak felel meg, ami a XIII. századi viszonyok közepette magas lélekszám. Kitűnik a felsorolásból az is, hogy Szántód lakóinak zöme magyar nevű volt.

Jelenlegi ismereteink szerint az Árpád kori településeken a házak olyan távolságra voltak egymástól / 30-70 m /, hogy jelentős nagyságu településnek kellett lennie a középkori Szántód falunak.

Ugyancsak keveset tudunk Szántód középkori népességének életmódjáról.

Az 1055. évi tihanyi alapítólevél szerint 34 mént és megfelelő számú kancát is kapott az apátság. Az 1211. évi összeírás szerint Kolon / Székesfehérvártól délkeletre, a Kajtori tónál / említődik, mint lótenyésztő hely, Szántód ilyen jellegét nem emelik ki külön.

Ennek ellenére 1055-től számolhatunk a szántódi ménessel is.

Szántód lakóinak zömét udvarnokok alkották, akik a XIII. században kialakuló feudális jobbágyi osztály alapját képezték. Az udvarnok által művelt föld tizedét a földesur kapta. Az udvarnokok akkor még faluközösségben művelték a földet. Az udvarnokok látták el liszttel, baromfival, tojással, ünnepi kaláccsal, árpasörrel, fával az apátságot. Ezenkívül az udvarnokok tizenketted része köteles volt havonta megjelenni az apátságban udvari szolgálatra. Ezen szolgálat fuvarozást, vízfordást, favágást esetleg kerti munkát jelentett.

A határjárások eléggé pontosan körülhatárolják a középkori Szántód területét. A szántódi udvarnokok számára bőven adódott szántóföld, de szőlőt is telepítettek. Tudjuk, hogy halászsattal is foglalkoztak. A Balaton nyílt vize mellett kitűnő halászóhely lehetett a " Révközitő ", amely akkoriban zömmel turzással körülhatárolt sekély balatoni öböl volt még.

Szántód lakóinak kisebb, előkelőbb rétege lótenyésztéssel szolgált az apátságot, a lakosság zöme földműveléssel, halászsattal foglalkozott. A földet művelő, halászó udvarnokok évi 1 hónap házi szolgálatra is kötelezve voltak. Valószínű, hogy a szántódiak éppen a révnél töltötték le szolgálatukat.

Most csak azokat az utakat soroljuk fel, amelyek via magna -k, tehát országrészeket kötöttek össze, érintve Szántód területét is.

1./ Legfontosabb ut kelet-nyugati irányu, Fejérvárról a foki és szemehelyi réven át haladt el délnyugatnak. Ezt az utat " hadutnak " is nevezik a források, utalva ezzel az ut jelentőségére. A " hadutból " három ut ágazott ki Szántódnál:

2./ A Kőröshegy felé vezető ut Veszprémtől indult és a füredi vám érintésével jutott el a tihanyi révhez. Az ut Kőröshegynél elágazott. Az egyik ág Igal, Kazsok, Magyarhertelend érintésével Pécsre vezetett. A másik ág Kapoly, Attala, Viljevo irányába futott, Pécs megkerülésével vezetett Szlavóniába.

3./ Itt ágazott el a Veszprém-tolnai ut is, mely a réven átkelve Kőröshegyen és Tamásin vezetett Tolnáig.

4./ Kőröshegy megkerülését szolgálta a bálványosi ut, mely a tihanyi révtől indult és Gyúgyon át vezetett Bálványosra.

Az 1211-es nagy és alapos összeírás után elapadnak a Szántódra vonatkozó források. 1267-ben egy pápai bulla erősíti meg az apátságot birtokaiban. Ez a forrás azért érdekes, mert elsőként nevezi falunkat későbbi nevén.

A korábbi Kak-Szarma és Szántó helyett Szántódnak / Somtod / írják a nevét. 1267 és 1557 között nem szerepel a tihanyi apátság hiteles birtokleveleiben. Ismerjük még egy XIV. századi említését 1338-ból, amikor villa Zanthow-nak írják / Csánki D: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. II. Bp. 1894. 642. p. / A XIV.-XV. századi történetéről nem tudunk semmit. A XIII. századi udvarnokok utódai az egységes jobbágyi osztályba süllyedtek. A jobbágyok ivadékaik is erre a sorsra jutottak, legfeljebb néhányuk sikerült felkapaszkodni a kishemesek közé. Nyomukat nem találjuk, mert a XVI. században, amikor újra feltűnik forrásainkban Szántód, csak jobbágyok lakják. Sorsa azonos lehetett sok-sok dunántúli faluéval, amelyek az Árpád -kor vé-

ge és a törökkor között nem, vagy csak alig növekedtek. A XV. században kezdődő pusztásodás következményeként egy részük lakossága csökkent. Szántód is ez utóbbiak közé sorolható. 1536-ban, az országos adóösszeírásban tűnik fel ismét, amikor 8 porta adózott a faluban. Még ha figyelembe vesszük, hogy a 8 porta a XVI. század elején nem 8 háztartást jelentett, és az adó alól mentesített zsellérek is élhettek a faluban, akkor is ez a népesség-szám alacsonyabb valamivel, mint a XIII. század-eleji.

A népesség csökkenésében a XVI. század elején megjelenő török még nem játszhatott szerepet, de annál inkább a század zavaros viszonyai, a jobbágyok sanyaru sorsa. A lakosság elvándorlásának oka lehet a birtokos megváltozása is. Tudjuk ugyanis, hogy az 1536-ban a falu tulajdonosaként megnevezett Csóron András, mint Ferdinánd király hive, alig két évvel korábban foglalta el a János király pártjára állt tihanyi apát szántódi birtokát.

A későbbiekben ugyan visszakapja a tihanyi apátság, de a század közepén, a török közeledtére a tihanyi vár megerősítésével és az állandó őrség felállításával együtt a tihanyi apátság jövedelmeit a vár fenntartására a király a várkapitányoknak rendeli alá. A török megjelenése Szántód gyors pusztulását jelenti. Az 1557-es összeírásban még szerepel / Zantho néven /, 1564-ben azonban, mint a töröknek behódolt és teljesen felégetett falu szerepel, mely ekkor a nyitrai püspök birtoka. 1562-ben köttek békét a törökkel, tehát Szántód 1557 és 1562 között pusztulhatott el. Az exponált helyzetének lehetséges következménye, hisz a somogyi falyak többségének ugrásszerű elnéptelenedése csak Szigetvár 1566-os elfoglalása után következett be.

Szántód szőlőt és földjett Báthori Miklós kőröshegyi jobbágyai művelik. Azt is megtudjuk, hogy ezért a tized mellett 4 forintot fizettek a nyitrai püspöknek.

A lakosság lassu visszaszivárgásával is számolhatunk, hisz 1572-ben, mikor elkészítik a tihanyi vár jövedelmének összeírását, az összeírásból ugyan kimarad, de feljegyzik, hogy a vár

tulajdona Szántód-pusztá /ekkor nevezik először pusztának /, melyen 5 adózó telket művelnek.

A harcok kiújulásával ismét, forrásaink szerint most már hosszú időre, egészen a XVIII.század elejéig, elnéptelenedik a falu.

A törökkort követően 1714-ben tűnik fel újra írásos formában Szántód. Ekkor még csak azt tudjuk meg róla, hogy szomszédait elliltják használatától, ami közvetve a település lakottságának bizonyítéka.

Az 1715-ös összeírás falunak nevezi Szántódot és felsorolja lakóit is. Szabó Péternek hívták ekkor a bírót, Komlódi Mihály, Mészáros Pál, Pacsai János és Tóth István éltek a faluban, valamenynyien háromköblös jobbágybirtokot műveltek.

Az első biztos adatunk 1736-ból való, amikor már ménes is volt Szántódon és földet is műveltek.

A major csak lassan fejlődött. A ménesről tudjuk, 1760-ban 13-15 lovat elvittek belőle egy másik pusztára, közülük ötön rajta volt az apátság bélyegzője. Nagy azonban nem lehetett, vagy pedig több éven át vittek át más pusztákra nagyobb mennyiségben lovat innen, mert 1784-ben egy jelentés szerint 96 forint volt a jövedelme és "parvulum equatum"-nak, vagyis kis ménesnek nevezik.

Jelentős gazdasági fejlődés csak az ¹⁷⁸⁰1870-es években figyelhető meg. A megerősödés egyik jele a népesség ugrásszerű növekedése volt.

Miből tevődtek össze ebben az időben a szántódi majorság jövedelmei?

Az 1784-es felmérés szerint a házilag vetett kukoricából 34 /rajnai / Ft. bevétel volt. A legelőbér és rétek fejében kapott bevétel 114 Ft. 58 kr-t tett ki. Nádhaszon :30 Ft.

Az állattenyésztés volt igazán jövedelmező: a szarvasmarhák után 312 Ft, a sertések után 300 Ft. jövedelmmel számoltak. A Kőhegyen telepített szőlőkről nem készítettek kimutatást. A halászat jövedelme 60 Ft. volt. Az erdők gubacstermését 150 Ft-ra becsülték.

A csárda hasznát 11 Ft. 9 kr-ra tették. Valamit jelentett a Kristóf-napi bucsuval kapcsolatos vásáron szedett helypénz is. A sokkal

részletesebb 1787-es összeírás a következő jövedelmeket sorolja fel: bevétel a kukoricásokból : 16 Ft. 42 kr.; a somogyi jószágkormányzók időközi megszállására fenntartott zöldségeskert haszna: 10 Ft., a részben kiadott nádasé: 96 Ft 49 kr., legelőbér: 59 Ft. 17 kr., az uradalmilag kaszált széna értéke 112 Ft. 52 kr. a diófák haszna: 13 Ft. 7.5 kr., a kőröshegyiek által adott 40 kaszás: 11.Ft.20 kr., a makkoltatásból származó jövedelem : 41 Ft. 40 kr., a gu-bacsé 12 Ft. 30 kr., a borkilenced és tizedé: 87 Ft. 18 kr., a kőmegyi uradalmi szőlő haszna 124 Ft. 15 kr., bevétel a törköly- és seprópálinkából: 61 Ft. 30 kr; pusztán és a révnél lévő kocsmák haszna: 295 Ft. 24 kr. a szántódi tó halászata: 65 Ft; a marhaállomány és a ménes : 365 Ft. 40 kr. / amiből 202 Ft. a ménes /, a sertéscsorda: 636 Ft. 10 kr. / az összeírás idején a marhaállomány átlaga 175 db volt. A ménes 45 kancából és néhány ménből állt. A sertéscsorda átlaga 740 darabra tehető; a bucsukor szedett helypénz átlaga haszna 20 Ft., és végül két idegennek szántódi házuk után fizetett bére : 10 Ft. Ez összesen 2038 Ft. 36.5 kr.

A jövedelem egytizede származott a ménes hasznából. Ez a háf-szon nemcsak a 45 kanca szaporulatából származott. Egy 1783-as feljegyzésből tudjuk, hogy már ekkor foglalkoztak lovak betanításával. A számadási iratok szerint ekkor / 1783 április 28 -án / egy fekete csikót adtak el 42 Ft-ért, júniusban pedig azt említik, hogy négy csődört befogtak tanításra. Közel 200 évvel ezelőtt tehát már működött olyan ménes Szántódon, amely eladásra szánt lovak betanításával foglalkozott.

II. József király reformjai közé tartozott a szerzetesrendek felosz-tása. 1786-ban a benédek-rendi szerzetesmonostorokat is megszüntette és birtokait az általa létrehozott vallásalap kezelésébe adta. Erre a sorsra jutottak a tihanyi apátság birtokai is. A vallásalap több javaslattal is foglalkozott, hogy jövedelmezőbbé tegyék a gazdaságot. Végül semmilyen átalakítást nem eszközöltek, hanem bér-beadták a majort Pálóczi Horváth Adámnak.

1789. novemberében Kazinczy is meglátogatta Pálóczit Szántódon. Pálóczi Horváth Adám munkásságával örökre eljegyezte magát Somogy vármegyével, mert bár nem itt született, és nem is itt halt meg, de életének termékeny éveiből a legtöbbit Somogyban töltötte, itt kezdte el a népdalok és népdallamok gyűjtését, megmentvén azokat a feledéstől. Pálóczi Horváth Adám öröksége a magyar népi kultúra megbecsülhetetlen kincsébányája.

Életének legtermékenyebb idejéből tizenkét évet töltött a Balaton mellett Szántódon és Balatonfüreden. Szántódpusztja történetében Pálóczi Horváth a legnevezetesebb ember. Hiressé tette ezt a kis, alig ismert pusztát és innén irt leveleivel a kor magyar irodalmi jelesei előtt is.

Szántódról irt levelei rendkívül becsesek, mert szinte valamennyiben a hossza a nyult nyelvi fejtegetések, költői viták mellett elejt egy-két mondatot Szántódpusztáról is, ottani munkájáról.

Kevesen tudják, hogy Pálóczi Horváth Adám a nők egyenjogúságáért folytatott harznak az uttörője volt. 1790-ben megjelent már egy rövid röpiratot erről a kérdésről "A magyar asszonyok prókátorai a Budán össze gyült rendekhez" címmel. Egy másik röpirat követte ezt "A férfiak felelete az asszonyokhoz", amelyben már egyenlő hivatalviselési jogot és országgyűlési képviselést követelt a nők részére is. A női egyenjogúság kérdésében kezdett tevékenysége két évvel előzte meg Mary Eollstonecraft nak 1792 ben megjelent híres munkáját, a "Vindication of the Rights of Women" t. Pálóczi Horváth érdemeit az angol irodalom is méltatta a női egyenjogúság kivívása terén.

Pálóczi Horváth Adám szántódi munkásságát részletesen feldolgoztuk, melyet majd hasznosítani fogunk, de itt nem részletezzük.

Jeles irodalmárunk szorgalmas gazda is volt, de a bérbeadás nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Ezért a kamarai gaudisztek 1790 ben távozásra kényszerítették Pálóczit. Vajda apát egy 1790-es leveléből értesülünk erről, melyben azt is leírja, hogy Pálóczi pert kézzül indítani a vallásalap ellen. A per azonban elmaradt, amiben szerepet játszhatott, hogy 1790-ben II. József halála után gyökeresen megváltoztak a politikai körülmények.

A bencés rendnek azonban még várnia kellett 1802-ig, míg visszaállították és birtokaikat is visszakapták. Pálóczi Horváth Ádám eltávolítása után a kamara vette kezelésébe Szántódot. Igyekeztek jövedelmezőbbé tenni a majort. Ispánt és erdészt is küldtek oda. A majorság gazdálkodásának profilja azonban nem sokat változott.

Továbbra is az állattartáson és az erdőgazdálkodáson volt a hangsúly, amelyhez a halászat és egyre nagyobb mértékben a szőlőtermesztés járult.

Az igazi fejlődés azonban ezt követően Bresztyenszky Béla apátirásága idején / 1838-1850 / következett be.

A fejlesztés alapját a nagyarányú építkezések képezték. Tevékenysége során Bresztyenszky a vendéglő építése és az un. kastély bővítése mellett gazdasági építményeket; ló-, ökor és sertésistállót, kukoricaszint és gyümölcsaszalót építtetett. Felújította és bővítette a gyümölcsöst, fejskolát alapított, az erdőben sikerrel honosította meg a fenyőt, egy 240 holdnyi táblán pedig bevezette a váltógazdaságot / parlagnélküli földművelés /. A szántódi tó déli felét csatornázással kiszárította és szántófölddé alakította.

Komoly veszteséget jelentett a szabadságharc idején Jellasich horvát csapatainak garázdálkodása Szántódon. A pannonhalmi levéltárban található egy összeállítás, melynek címe: "Tihanyi apátság részéről a horvátok táborában 1848 évi szeptember 23-án és 24-én részint követeltetett, részint pedig elraboltatott Szántóról ." Ebből értesülünk, hogy a katonák gabonát, állatot, bort, pálinkát, vajat, szénát és fát vittek el. A kárjegyzék végösszege magas: 9.744 Ft. 30 kr.

A ménesben figyelhető meg változás a századforduló után. 1908-tól kezdődően az addig tenyésztett félvér lovak mellett muraközi lovakat is tartottak. Előbbiek elsősorban hintó-kocsi lovaknak feleltek meg, kitaníttatás esetén lovaglásra is alkalmasak voltak, utóbbiakat viszont jobban hasznosították a nehéz, homokos talajon szokásos teherfogatok húzására. A major apátsági kezelése idején 1908-tól kezdődően állandóan voltak muraközi lovak a szántódi istállóban.

Foglalkoznunk kell Szántódpusztá egyik jelentős hagyományával, a Kristófnapi bucsuval is, melyen évenként több ezer közeli és távoli vendég vett részt. Erre vonatkozó kutatásainkból röviden a következő-

ket elevenítjük fel:

Grasso tihanyi apát 1735-ben említi a szántódi kápolnát. A ma is álló kápolna Szent Kristóf tiszteletére van szentelve. A kápolnában találunk is egy XVIII. századi Szent Kristóf képet, ami oltárkép volt eredetileg.

Szent Kristóf a hajósok védőszentje, nem véletlenül választották tehát a szántódi kápolna védőszentjéül. A Balaton környékén a hajózás révén erős volt a szent kultusza, természetes, hogy az ősi rév somogyi hidfőjénél épült kápolnában is tiszteletével találkozunk.

A védőszent ünnepe a templom, vagy kápolna bucsuja. Kristóf nap július 25-én van. Szent Kristóf kultusza idején, tehát a XVIII. században is nevezetes volt a szántódi bucsu. Erre a bucsura a tihanyiak is szívesen ellátogattak a XVIII. században. Ez érthető. A tihanyiak halászok, révészek voltak, ők is védőszentjüket tisztelték Szent Kristófban.

Távoli tájakról is jártak Szántódra bucsura. Távoli vidékek emberei találkoztak Szántódon, aminek az is oka volt, hogy a szántódi Kristóf napi bucsut vásár kíséretében tartották meg. 1784-ben említik már a Kristóf napi bucsukor tartott vásár helypénz-jövedelemét is.

Nagyon érdekes változást figyelhetünk meg a XIX. században. A Szent tisztelete akkor alábbhagyott már, nem Szent Kristóft ünnepelték már akkor, hanem Jakab napot tartották Szántódon. A cserét Szent Kristóf kultuszának halványulása mellett az tette lehetővé, hogy Jakab nap is július 25-re esik.

Jakab napjáról nem sokat tud a mai néprajztudomány. A nép úgy tartja, hogy Jakab napján hagyja abba növést a szőlő, e naptól kezdve " tarkul " már. A Jakab-nap derüje jó gyümölcs-termést ígér. A nap egyébként tél és karácsony " rámutatónapja " is. A jakab-napi időjárásból a télre, karácsonyra lehet tehát következtetni.

Lukacsék János későbbi ugodí plébános 1860-ban leírta a szántódi Jakab-napot. Kézirata az ugodí plébánián található. Ebből derül ki, hogy a Jakab napnak valami különös jelentősége volt még a múlt század derekán. "Nem lesz mindig Jakab nap" tartották akkor. A Jakab napnak meg örülni kell, enni és inni. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy nem ismerjük még ennek a Jakab-napi felfogásnak a gondolati hátte rét. Tény azonban, hogy a Jakab nap akkor még élő gondolati háttére is hozzájárult a szántódi bucsu módosulásához.

A szántódi bucsu Jakab nappá alakult át. Az ünnepség helye a kápolnától a révbe huzódott le, hiszen a nap vallásos jelentőségét veszítette már akkor. Idézzük azonban Lukacsék János leírását a szántódi Jakab napról:

"A dolog veleje ennyiből áll: Füredről lefelé, Tihannyal éppen szemközt áll a szántódi rév, ahol Jakab napján mégpedig szent mise és prédikáció nélkül, hej, hiszen tudjuk, hogy sokakat nem is csal ez bucsura, olyan bucsu tartatik, hogy még a jó Baranyából is láthatni ott, mint illik, széles száju tarisznyába öltözött, de a csizmát szépen nélkülözni tudó atyafiakat, mindnyájan azon régi magyar igazságot jöven bebizonyítani, hogy nem lesz mindig Jakab nap! . . . sok embert von ide még a füredi urakból is / a zsebmetszők ott maradnak, miután az egyiket a hűvösbe tévén, ide nem jöhetett, a többiek pedig erre alighanem szétugrottak. / s mondhatom, finomul is ment minden! Annyi kalácsot és füredi peracet árultak, hogy ha a Balatont nem is, de azt a kikötőgátat, melyről a hullámok már annyira elszopták a homokot, alighanem be lehetett volna velök teríteni. Még ringlispi / magyarul mondva / is vala, hol valami fából csinált macskaféle állatokra ültek a legények, s a lányok pedig uri hintókba, s megszólal a mekegő verkli: hupszasza . . . ! s megindul rettenetes örömmel a kör . . . megy . . . megy . . . megy mindig körül . . . végre a z arcok sápadoznak, a vig kurjongatás megszűnik és olyat látni, amiről írni nem lehet, erre aztán megáll a masina!

Félbetegesen vánszorognak a fagabékről a legények, hintókból a lányok, s világért sem ülnének többé rá, megtanulván, hogy a komoly magyarnak nem való az idegen keringő tánc, s legjobb rá nézve, ha a maga nótáját járhatja. / Hanem persze: nem lesz mindig Jakab napja ! "

A " Balaton-Füredi Napló " írja 1862-ben, hogy július 25-én Jakab napján a Kisfaludi gőzös négyszer ment át leszállított helyárrakkal Szántódra. Több száz utast szállított oda a Balaton egész mellékéről. " A bucsuvásárban " vagy 300 sátrat lehetett megszámolni. Bámulatos, hogy ezen pusztának kisszerű kápolnája, vagyis annak bucsuja a Balaton parton ilyen nagy népszerűségnek örvend. " Czirkelbach Károly ispánnál a majorban igen fényes és számos társaság volt "

Láthatjuk, hogy a bucsu már a múlt században teljesen elvesztette vallási jellegét.

A nyári időszakban, talán éppen Jakab napján - mai tartalommal töltve - egy hetes, nagy tömegeket vonzó ünnepeket lehetne a pusztán rendezni. Egy falusi „ Jakab napi vásár,, képe és hangulata nagy vonzerőt jelentene a Balaton környékén tartozkodó hazai és külföldi turistáknak.

A PUSZTA FELHASZNÁLÁSA

A pusztán tehát a XVIII. század elején indult meg az élet. A most ott található épületeket is ez időben kezdik meg építeni és fejlődése a XIX. század közepéig tartott. 32 épülete és környezete napjainkig sem változott, ezt elszigeteltségnek köszönhettem, mert csak a 7.sz. ut Zamárdi-Balatonföldvár közötti új szakaszának megépítése tette hozzáférhetővé a kíváncsiak számára.

Adott tehát egy zártnak nevezhető, egységes település, mely a mai fejlődő társadalmunk lüktető dinamizmusában a XVIII-XIX. század embereinek életével kapcsolatos, szinte originál hangulatot idéz.

Legnagyobb jelentőségű az a 32 építmény, mely építészeti, műemléki és agrártörténeti szempontból egyedülálló értéket képvisel. Az egész világon, de hazánkban is nagy anyagi eszközöket fordítanak hasonló épület együttesek felépítésére, illetve azok különböző helyekről történő összeszedésére, levontására, felállítására. Nekünk együtt van minden és nem akarhol! A cselédháztól, a közös kemencén, a gazdasági épületeken, a csárdán keresztül a templomig és a kastélyig minden megtalálható. Nem mesterkéltség látványosságáról, hanem eredeti értékekről van szó!

Tudományosan megalapozott szakvélemény: nemzetközi viszonylatban is rendkívül komoly értéket képviselő épület együttesről van szó.

Hazánkban, de határainkon túl sem találunk hasonló jellegű épületegyüttest, mely eredeti helyén, ily jelentős idegenforgalmi áramlás középpontjában elkerülte volna társai sorsát: a megsemmisülést, illetve a kor modernizálási törekvéseit, a múlt emlékeinek megőrzését kizáró, helyrehozhatatlan átalakítást.

A puszta felhasználási terve két nagyon lényeges szempont figyelembevételével készült:

1. / Olyan idegenforgalmi központot kell létrehozni, amely a

Balaton környékén azonos időben tartózkodó többszázézes hazai és külföldi turista érdeklődését felkeltheti és lehetőséget tud nyújtani ezen tömegek fogadására, széles érdeklődési körhöz tartozó igények kielégítésére.

2./ a kor hangulatának megfelelő környezet fenntartása, a puszták képezésének kialakítása, és az elképzeléseknek teljesen tudományos alapon történő megvalósítása.

A cél: megteremteni a ma emberével a szoros kapcsolatot, kerülni a divatossá vált " Falumuzeumok " hangulatát, olyan tartalommal megtölteni a telepet, mely vonzóvá teszi mindenki számára. Környezete, pompás kilátást nyújtó magaslati pontja kellő keretet adhat ahhoz, hogy a természet közelségére vágyó embereknek kedvelt kirándulási helye legyen.

Ezen hasznosítási terv nagyvonalakban felvázolja azokat az elgondolásokat, amelyek az elmúlt 14 év során a szakemberekben kialakultak és alapja lehet az idegenforgalmi központ kialakításának. Az eddig végzett tudományos kutatásokat felhasználtuk, de nagyon sok olyan terület van még, amelynek tudományos feltárására csak a puszták részletes terveinek készítése során lesz lehetőség. Éppen ezért a további adatok, esetleges új helyzetek a felhasználás során kisebb-nagyobb módosítást kívánhatnak meg, melyek menetközben történő végrehajtásával is számolnunk kell.

Szántódpuszta legnagyobb értékét továbbra is az a több, mint 30 építmény fogja adni, melyek a XVIII- XIX. században épültek és ma már agrártörténeti, de építészeti és műemléki szempontból is ritkaságszámba menő értéket képviselnek. Éppen ezért, a műemlékjellegű épületek hiteles helyreállítását kell elvégezni, hogy ezzel megvalósítsuk az egykori uradalmi üzemnek hozzávetőleges rekonstrukcióját.

A telep helyreállítása és a javaslat szerint történő kiépítése egy olyan kirándulási hely létrehozását biztosítja, mely közvetlen a Balaton mentén legjelentősebb idegenforgalmi helyeink középpontjában helyezkedik el, így minden időszakban közkedvelt nagyforgalmu turistaközpont lehet.

Ennek a javaslatnak nem célja, hogy foglalkozzon a telep igazgatását, üzemeltetését biztosító intézkedésekkel és elgondolásokkal, de azt már itt is meg kell jegyeznünk, hogy az egész terület zárt egységet fog képezni, melynek látogatása ellenőrzött keretek között, díj ellenében lesz csak lehetséges.

A következő részben követni fogjuk a VÁTI által készített alapterkép épületeinek sorszámozását és ennek alapján tárgyaljuk azokat javasolt rendeltetését, már eleve kihagyva az olyan építményeket, melyek lebontásra kerülnek.

A helyszínrajzot jelen tanulmányhoz mellékeljük, amiből kitűnik, hogy az egyes építmények felhasználása nem hat zavaróan a telep teljes funkciója szempontjából.

A közeljövőben kerül sor a jelen javaslatban szereplő és a felhasználásban érintett szakterületek intézményeivel való kapcsolat elvételére, a koncepció tudományos megalapozása érdekében.

A puszta bejáratánál kerül kialakításra a parkolóhely, mely csatlakozik az 1-es és 3-as sz. épületekhez, amelyek a majdan átrendező kerítésen kívül lesznek.

Az épületek felhasználására a következő javaslatot tesszük:

1. sz. épület.

E javaslat készítésének időpontjában befejeződött az épület teljes műemléki helyreállítása. Ez lesz a telep fogadóépülete, ahol az Idegenforgalmi Hivatal irodája kap helyet. Itt történik majd a belépőjegyek árusítása, pénzváltás, információ és minden olyan érdekesítés, amely a puszta egyéb szolgáltatásaival is összefügg. Ebben az épületben lesz a puszta bemutatására kiképzett idegenvezetők tartózkodási helye is.

2. sz. építmény

Elkészült a kastély műemléki helyreállításának kiviteli terve. A helyreállítási munkák 1975. február hónapban megindulnak. Az épület rendeltetése; a puszta igazgatóságának épülete, benne egy db. ^{af} lakás és 1 db vendégszoba. Irodák, egy kisebb és egy nagyobb tárgyaló terem, ezekhez tartozó mellékhelyiségekkel.

Pincéjében borászati kiállítás lesz, mely egyben bemutatja a pusztán korábban folyó, ilyen irányú tevékenységet is.

A tárgyalóterem alkalmas lesz különböző csoportok fogadására, filmvetítésre, szakmai tanácskozások és továbbképzések / pl. lovasoktatói, mezőgazdasági, műemléki, stb. / lebonyolítására.

3. sz. építmény

A helyreállítási tervek készítésére a VÁTI Műemléki Osztálya a megbízást megkapta. Ebben az épületben, a mút felőli szárnyon helyezkedik el majd a " Révész " csárda, melyhez megfelelő konyhaüzem is létesül. Ez a csárda részben az utmenti autós forgalom téli-nyári igényeit, illetve a látogatók vendéglátóipari ellátását fogja biztosítani.

Az épület további részében kap helyet egy csemege bolt, ahol élelmiszereket, italárukat árusítanak. A következő üzletben a Bizományi Áruház Vállalat utján kívánjuk megoldani a régi népi eszközök árusítását. Ezek mellett egy ajándékbolt is létesül. Az épület déli részében raktár és a személyzet számára szociális helyiségek kerülnek kialakításra.

A csárda és csemege bolt létrehozásában megállapodtunk a Pest-Budai Vendéglátóipari Vállalattal és a munkálatok még ez év során megindulnak. Az épület nádfedést kap, a toldalékok elbontásra kerülnek, zárt udvara téglafallal lesz körülvéve. A csárdának kerthelyisége is lesz.

4. sz. építmény

Jelenleg kerekes kut. A század elején még gémeskútként működött. Visszaállítandó, s a lovasiskola révén eredeti rendeltetésének megfelelően használható, illetve a 10. sz. épület néprajzi anyagához kapcsolható.

5. sz. építmény

A kettős T alaku, 5.000 hl bor tárolására alkalmas borpince rendeltetésének megfelelően a Mecsekvidéki Pincegazdaság kezelésében működne tovább. A szükséges műemléki helyreállításokat itt is el kell végezni. A pince keleti szárnyának bejáratától számítva 10-15 m hosszú rész üvegfalal, légmentesen leválasztható.

Ez a szakasz a pince folytatásánál szélesebb, amit korábban prések és egyéb eszközök tárolására használtak. Itt lenne kialakítható egy speciális borkóstoló. Ezt csoportok és egyének egyaránt felkereshetnék. Berendezését és leválasztását külön belső tervezővel kell megterveztetni.

A terem hangulatát fokozná, hogy az üvegfalon keresztül végig látható lenne a megvilágított hordók sora.

A pince másik ágán és bejáratán az üzemszerű használat biztosítható. Szakmai csoportoknak a pince látogatását lehetővé kell tenni. Ehhez kapcsolódna a 2.sz. épület pincéjében elhelyezésre kerülő borászati kiállítás.

6. sz. építmény

A pince nyugati szárnya felett helyezkedik el, ugyanacsak a Mecsekvidéki Pincegazdaság kezelésében van. Kívánatos az ottlévő lakás megszüntetése és az épület eredeti formájában történő helyreállítása. Itt a gazdaság irodáján kívül olyan jellegű bemutatót, vagy árusító helyet kellene berendezni, mely a hazai és külföldi turistaforgalom számára megfelelő látnivalót, illetőleg vásárlási lehetőséget biztosít.

/ pl. márkás, sorszámozott palacku borok árusítása. /

A későbbiek során különböző borászati rendezvények is elképzelhetők a puszta, melyhez szükséges helyiségek rendelkezésre állnak.

Bor árverés, borverseny stb. / Ezt jól kiegészítené már a 2.sz. épületnél említett borászati kiállítás is.

7. sz. építmény

Nagyméretű, műemlék jellegű magtár, mely jó lehetőséget nyújt egy vadászati kiállítás megrendezésére. Műemléki helyreállítása során a célra kellően kialakítható, földszint és az emeletek forgalma a látogatók szempontjából egyirányúra tervezhető.

Tekintettel a dunántul jelentős vadgazdálkodására, itt ez is bemutatásra kerülhetne, trófea kiállítással összekötve. Helyet kaphatna a MAVAD anyaga, mely a mai vadászati lehetőségeket mutatná be. Ezzel kapcsolatosan további információt és ügyintézését az 1.sz. épületben elhelyezett idegenforgalmi iroda biztosítana.

A már említett borászati kiállításon túl ennek megoldását és megrendezését is a Mezőgazdasági Múzeumnál látnánk biztosítottak.

8. sz. építmény

Eredetileg disznóól, felette tyukól. Eredeti állapotba való helyreállítását tartjuk szükségesnek. Rendkívül érdekes agrártörténeti emlék, kapcsolódna a 10. sz. épület néprajzi anyagához.

9. sz. építmény

Kemence, melyben az ottlakó cselédség sütötte a kenyerét és egyéb élelmiszerfélésegeit. Eredeti állapotába helyreállítandó. Időnként a pusztán lévő csárda részére üzembe is helyezhető. Ugyancsak kapcsolódik a 10. sz. épület néprajzi anyagához.

10. sz. építmény

Adataink szerint ebben a házban lakott Páloczi Horváth Ádám, amikor a pusztát bérelte. Az épület egy részében életéről, munkásságáról egy emlékkiállítás létesítendő, melyről gazdag anyag áll rendelkezésre a Petőfi Irodalmi Múzeumnál.

Ugyancsak ebben az épületben helyeznénk el a puszta lakóinak életéhez szervesen kapcsolódó szántódi rév történetének anyagát, és az itt élő révészek életét bemutató kiállítást. Erre vonatkozóan a Közgazdasági Múzeum és a Magyar Néprajzi Múzeum közreműködése szükséges.

Az épület további részében egykori cselédlakások bemutatása indokolt, melynek elkészítését a Rippl-Rónai Múzeum vállalta. Ehhez az anyaghoz kapcsolódnának mindazok a kisebb építmények, melyeket már eddig felsoroltunk, illetve a későbbiek során még tárgyalunk. Az épület eredeti formájába, műemléki jellegének megfelelően helyreállítandó.

11. sz. építmény

Közös kemence, eredeti formájába helyreállítandó és bemutatásra alkalmassá teendő, Témájában kapcsolódik a 10. sz. épület néprajzi anyagához.

12. sz. építmény

Cselédháznak épült, eredeti rajzait a levéltári kutatás során megtaláltuk, az épület műemléki jellegének megfelelően helyreállítandó.

Indokoltnak látszana, hogy ebben az épületben a pusztára érkező lovasok számára alakítsunk ki kellő színvonalu elszállásolási lehetőséget. A műemlék jellegű épület külsején természetesen változtatás nem lehetséges.

13./a . építmény

Disznóól - tyukól. Helyreállítandó, mint a 10.sz. épület egy részében tervezett cselédlakás kiállításának tartozéka.

13./ b. vermek

melyek a cselédség számára épültek, az előzőhöz hasonlóan, a 10.sz. épület kiállításának tartozéka.

14. sz. építmény

Eredetileg lábaspajta, melyet szálastakarmányok tárolására használtak. Időközben a tetőszerkezetét lejjebb szállították és átalakították. Eredeti rendeltetésének megfelelően helyreállítandó. Itt helyezhető el a pusztai állatállomány számára szükséges szálastakarmány és kapcsolódó épületében szemestakarmány, stb.

Az épület déli végén kell kialakítani az uradalmi kovácsműhelyt, melynek korhű berendezését a Rippl-Rónai Múzeum vállalja. Célszerű lenne alkalmassá tenni arra is, hogy a telepen lévő sportlovak patkósa itt elvégezhető legyen.

15. sz. építmény

L-alaku boltíves lóistálló ⁴Boxos elhelyezésben 30-35 kanca számára lehet megfelelő lóállást biztosítani. Az üzemeltető gazdasági érdekeinek megfelelően un. ^{penzió}panziós tartásban lévő tenyészkancák és hatarvak helyezhetők el. / külföldi tulajdonban. / Ezenkívül ide kerülhetne az eladásra szánt lóállomány is. Csikóik számára - a választási korban - ugyancsak elhelyezés biztosítható.

Az épületnek egy megfelelő pontján biztosítani kell, hogy apusz felkereső látogatók mind a két istállószarnyat - esztétikai és állat-észségügyi szempontoknak megfelelően - üvegfalal lezárt térből végig-

tekinthessék. Mének elhelyezésére hely az épület egyik végén leválasztható.

Megfontolandó, hogy a pusztán évenként 3 alkalommal rendszeresen lóárverésre is sor kerüljön.

16. sz. építmény

A puszta legnagyobb disznó- és tyukól-építménye. Megtartása és műemléki helyreállítása kívánatos. Felhasználását tekintve, még további hasonló építményekkel együtt kapcsolódhatna a 20. sz. épület kutyatevészetéhez. Esetleg kutyakiállítások alkalmával ezekben állandó bemutatót lehetne tartani.

17. sz. építmény

A puszta legrégebb építménye. Tudjuk, hogy 1717 - 1842-ig csárda volt. Eredeti rendeltetésének megfelelően kívánjuk hasznosítani, ezért eredeti állapotába visszaállítandó és így hangulatos csárdává - kerthelyiséggel együtt - kialakítható. Az épület esztétikailag a legszebbek közé tartozik. Külön pincéje van, központi fekvésű, ideálisan megfelel a célnak. Az egész balatonkörnyék legrégebb és eredetibb vendéglátóipari egysége lehet. Berendezéséhez a Vendéglátóipari Múzeum tudományos eredményeit figyelembe kell venni. A régi magyar fűszernövények használatával, régi ételreceptek alapján készült különleges ételek is kerülnének asztalra. A csárda ellátná a puszta látogatóin kívül a bentlakó lovasokat és külön csoportokat fogadhatna, az utazási irodák közvetítésével.

18. sz. építmény

Kukorica góré. Az épületet műemléki jellegének megfelelően, eredeti formájában helyre kell állítani. Tervrajzát levéltári kutatás során megtaláltuk.

Felhasználását tekintve részben a góré belsejében, részben az épület körül kialakult térségben jelentős területen lenne be mutatható - a puszta eredeti funkciójának megfelelően - az uradalmi üzemnél használatos eszközök sora. Ez szorosan kapcsolódhatna a 30.sz. építményben elhelyezett kiállítás anyagához. A kiállítandó tárgyak meghatározását / kocsikiállítás, mezőgazdasági eszközök stb. / külön vizsgálatnak kell megelőznie.

Itt helyezhetők el azok a szekerek, kocsik, hintók is, melyeket a puszta üzemeltetése során a lótarással kapcsolatosan használnak és a vendégek szállításának célját szolgálják. Az építmény déli végében lévő zárt részt a telep raktárának kell kialakítani.

19. sz. képződmények

A puszta területének földtani kialakulása során a tengeri rétegek homokkővé álltak össze és ezekből a dombot alkotó pannon kövekből pár nagyobb tömb a helyszínen előkerült, melyek mint geológiai érdekességek mutathatók be.

20. sz. építmény

Az épület helyreállítandó és ez adna helyet a telep kutyatenyésztésének.

A kutyatartásnak ma egész Európában, de hazánkban is egyre nagyobb tömegek hódolnak. A kutya a pusztán élő embernek elválaszthatatlan társa volt. Indokoltnak látszik, hogy a lótenyésztés mellett kutyatenyésztés kerüljön előtérbe Szántódpusztán. Gazdasági előnyeiben túlmenően, jelentős tömegeket vonzana. Az ehhez kapcsolódó rendezvények külön programot biztosíthatnának a Balaton mentén tartózkodók számára. Rendszeres ismétlődő rendezvények lehetnek pl: kutyavásár, kutyakiállítás, kutyaszépségverseny, munkakutya bemutató. A létesítendő lovaspályán pl. műnyulas agárversenyek, stb. Ezekhez a rendezvényekhez felhasználhatók eredeti formájukban azok az őlépítmények, melyek a puszta területén megtalálhatók. / 8, 13/a, 16 és 24-es építmények. /

A kutyák értékesítésével és a rendezvényekkel kapcsolatos ügyek intézésével a bejáratnál lévő 1.sz. épületben elhelyezett idegenforgalmi iroda foglalkozhatna.

21. sz. építmény.

Az épületben kapnának helyet a népi és iparművészeti műhelyek, ahol a telep nyitvatartásának ideje alatt állandóan lehetne látni munkájukban alkotókat. Legalább hat-hét művészeti ág képviselői helyezkednének itt el, melyeket a következők közül kell majd kiválasztani:

fa- és csontfaragó,
csipkeverő,
vesszőfonó-gyékényfonó,
fazekas

szövő, himző,
bőrdiszműves,
rézműves,
szalmaberakás készítő

Ezen szakmák természetesen a későbbi tárgyalások során változhatnak, de ezt a nagy attrakciót nyújtó témát feltétlenül biztosítanunk kell.

Az alkotóműhelyek végében alakítanánk ki egy nagy bemutató termet, ahol az itt készült ajándéktárgyak lennének kiállítva és árusítva. Ez az épület télen is betöltené funkcióját, amikor az üzemeltető vállalat a környéken élő személyek bevonásával ajándéktárgykészítő csoportot hozhat létre. Ezen időszakban a bemutató termen és a műhelyeken kívül még a telep egyéb helyiségei is biztosíthatók lennének hasonló célra. A téli termelés biztosítaná részben az alapján a nyári árukészletnek.

22. sz. építmény

Vermek, melyek a cselédk használatában álltak, helyreállítandók, bemutásra alkalmassá teendők.

23. sz. építmény.

Ebben az egykori cselédházban 6-7 fürdőszobás vendégszoba alakítható ki. Az épület műemléki jellegének megfelelően eredeti formájában kerül helyreállításra, kis előkerttel, belsőleg pedig az eredeti alaprajzhoz igazodva, fagerendás födémmel, teteje nádfedéssel.

A pusztának jelentős vonzó tényezője lesz a lovasiskola és a lópanzió. Ezért számolnunk kell szállásigényes vendégekkel is, részben a lótulajdonosok, részben pedig a lovasok köréből. Erre a célra lenne hasznosítva a pusztán 3 épület / 12, 23, 29. /

24. sz. építmény

Disznóóly tyukól. Helyreállítandó és bemutásra alkalmassá teendő.

25. sz. építmény

Kanászgóré. Megtaláltuk az eredeti alaprajzát és metszetét az épületnek, melyet 1845-ben emeltek, kanászgóré néven. Pontos rendeltetése előttünk még nem ismértes, de a közben folyó kutatások ki fogják deríteni használatát és ennek megfelelően kerül bemutásra.

26. sz. építmény

Karám. Az istálló közelében lévő karám területe továbbra is alkalmas lesz a lovak szabadtéri elhelyezésére, esetleg un. nyitott lovarda céljára.

27. sz. építmény

Istálló. Műemléki jellegének megfelelően helyreállítandó. Ebben az épületben lehet elhelyezni azt a 35-40 sportlovat, melyek a lovasiskola céljain kívül biztosítanák a fogatolást és a leendő lóverseny pályán rendezett rendezvények anyagát.

A lovasiskola keretében a helyszínen lovagló oktatás folya kezdők és haladók részére egyaránt. Innen indulnának a különböző rövid és hosszabbtávú turalovaglások. Ezeket a lovakat használnák a bérkocsikázások, a puszta belső utjain és Szántódpuszta-Szántódrév között, a megéví földuton, ahol a gépjármű forgalomtól teljesen különválasztva ingátartatot lehetne biztosítani a révnél lévő camping, szálloda és Tihany vendégei számára.

Az épület déli és északi toldalék részeiben a szükségletnek megfelelő takarmány- és zaboskamra, valamint nyergeskamra biztosítható. Az istálló nyugati szárnyában lévő helyiséget lovasklub céljára kell kialakítani, melyben drinkbár működne. Az egyben a lovasoknak a várakozó helye is lenne, amelyet egy üvegfal választ el a sportlovaktól.

Az épülethez jelenleg egy kisebb toldalék építmény is csatlakozik, mely lebontandó.

A lótartás kereteink belül az üzemeltetőnek kell megfelelő megoldást találni arra, hogy az istállók valamelyikében elhelyezzen legalább 3 pónilovat és egy-két szamarat. Ezzel elsősorban a gyermekek lovagolási és fogatozási igényeit kell kielégíteni.

A téli üdültetés balatonmenti növekedésével külön érdekessége lesz a pusztának a téli szánkírándulás is.

28. sz. építmény

Az eredeti homlokzati kép helyreállításával itt kell kialakítani a lovasok számára szükséges öltözőt / férfi, női / mellékhelyiségekkel, WC-k, zuhanyozók, stb. Ebben az épületben helyeznénk el a lovak szállását és az üzemeltető szerv irodáját is.

29. sz. építmény.

Rendeltetése megegyezik a 23. sz. építménynél felsoroltakkal. A kapacitásainál fogva öt lakosztály kialakítására alkalmas.

30. sz. építmény

Müemléki jellegének megfelelően, eredeti formájában helyreállítandó. Belsejében talajcsere szükséges, mert jelenleg istállónak használják. Kiállító teremnek lenne felhasználva, ahol az egykori mezőgazdasági üzem, vagyis Szántódpuszta története kerülne bemutatásra, a Rippl-Rónai Múzeum és a Magyar Mezőgazdasági Múzeum anyagából.

Ez az épület lenne az a kiinduló pont, ahová a látogatók először érkeznének és itt kapnának áttekintést a puszta egészének történetéről és jelenlegi helyzetéről. Ezt követően keresnék fel a további látnivalókat.

31. sz. építmény

A Kápolnadomb csucsán álló Szt. Kristóf kápolna említésével először 1735-ben találkozunk. Müemléki jellegének megfelelően helyreállítandó és elhelyezhető benne egy kisebb egyházművészeti kiállítás. A kápolna környéke egyébként nagyszerű kilátó hely, melynek kihangsúlyozását a növényzet rekonstrukciója során kellően biztosítani lehet.

32. sz. építmény

Gémeskut, eredeti formájába helyreállítandó.

33. sz. létesítmény

A puszta nyugati feléhez csatlakozik egy nagyobb sík terület, mely alkalmas arra, hogy itt kerüljön kialakításra az ugró versenypálya, körben ügető pályával. Itt lehet majd megrendezni évente több alkalommal a különböző lóversenyeket, lovasbemutatókat, balatoni lovas bajnokságot, concours és ügető versenyeket. Ezek fokozatosan nemzetközivé szélesíthetők. Ezekkel a rendezvényekkel felelevenítésre kerülne a Somogyban 1835-től oly híressé vált hetesi és később a siófoki lóversenyek hagyománya.

Ugyanezen a területen megrendezésre kerülhetnének a kutya-tenyésztéssel összefüggő bemutatók és versenyek is. / pl. műnyulas agárverseny, stb. Ugyanitt lenne biztosítható a lovasiskola területi igénye is. A lóversenypálya természetesen szoros egységet képezne a pusztával, de külön bejáratot is biztosítani kell, hogy e rendez-

vények alkalmával a közönség közvetlenül is meg tudja közelíteni. Bejáratánál külön autóparkoló létesítendő. Lóversenypályát természetesen el kell látni a szükséges egyéb berendezésekkel is, mint pl. lelátó, vendéglátóipari egységek, egészségügyi berendezések, fogadóirodák, pénztárak, stb.

x x x

A Kápolnadomb környéke megfelelő adottságokkal és területtel rendelkezik ahhoz, hogy ott nagyobb tömegek részvételével rendezésre kerülő eseményekre is sor kerülhessen. Itt lehetne lebonyolítani a már említett Jakab-napi bucsu vásárt, mely jelentős érdeklődésre tarthat számot. Megfontolandó egy autós mozi létesítése is, ahol speciális jellegű filmek kerülnek bemutatásra.

Később szabadtéri színpad, folklór bemutatók is megvalósíthatók. Nagyon eredeti megoldás lenne, hogy itt mutatnánk be minden nyáron Pálóczi Horváth Adám "Tétényi leány" c. színművét. Ennek irodalomtörténeti érdekessége, hogy az első népi hangvételi színpadi mű irodalmunkban. Jóval megelőzi a XIX. század népiességre hajló törekvéseit, szövege szellemesebb is azoknál. "Határt jelöl" írja egyik kritikusa 1911-ben. Ebben a színdarabban már teljesen érvényesülnek a népies elemek. Egész sor Mátyás-adoma csillan fel benne. Horváth Adám ezzel a művével első irodalmi művelője lett a magyar történeti vígjátéknak, állapítja meg Bayer József "A magyar dráma irodalomtörténete" c. könyvében.

A MEGVALÓSÍTÁS JAVASOLT ÜTEME ÉS AZ ÉRDEKELTEK KÖRE

A puszta teljes üzembehelyezésének üteme természetesen sok - ma g előre nem látható - tényezőtől függ.

A pénzeszközök biztosításának lehetősége, a tudományos munkák, atások előrehaladása, az építési kapacitás alakulása, stb. késlel-
neti, vagy gyorsíthatja a megvalósítást. Ennek megfelelően egyes kágazatok gyorsabban, mások lassabban haladhatnak. A pénzügyi egü kérdések közül alapvető a Zamárdi MG. Tsz. kártalanítása. A solt három ütem 11 év alatt történő kiépítése ma reálisnak látszik. 5-re tehát a puszta rekonstrukci-ja és teljes megnyitása megvalésul-

esetben látogatóinak száma erre az időpontra meghaladja az évi 000 főt.

I. Ütem

1974 - 1977 -ig

A rendezési terv alapján elkészíteni az új utcsatlakozásokat a 7.sz. főközlekedési uthoz.

Megépíteni a tervezett autóparkoló egy részét, mely 5. db autóbusz és 50 db szgk. egyidejű parkolására alkalmas.

Kiépíteni az 1., 2. és 3. sz. épületek közötti burkolatokat.

Elkészíttetni a terület teljes és végleges közműhálózatának kiviteli terveit.

Elkészíttetni a terület növényzetének rekonstrukciójára vonatkozó részletes terveket.

Befejezni az 1., 2., 3. sz. épületek környékének teljes rendezését, növényzet telepítését.

Elkészíteni a telep külső reklámtervét, kihelyezni a szükséges táblákat, feliratokat, kinyomtatni az első rövid szórólapot az első ütem látnivalóiról, megíratni Szántódpuszta részletes történetét.

- 7.β A puszta fokozatos átadás-átvétele a TSZ-től, hogy a tervezett ütem megvalósítható legyen. A TSZ-nek legkésőbb 1979. január 1-ig valamennyi épületet ki kell üríteni és átadni.
- 8./ Szükséges még az autóparkolónál és a telepen belül egy-egy nyilvános WC építése.

III. Ütem

1981- 1985- ig.

- 1./ A telep teljes üzembeállítása, valamennyi tervezett építmény helyreállítása.
- 2./ Lovaspálya komplex kiépítésének befejezése, bekerítése és megnyitása. / Több ütemben is megvalósítható /
- 3./ A bejáratnál lévő autóparkoló bővítése. Új autóparkoló telepítése a lovaspályánál.
- 4./ A puszta teljes területének tereprendezése, parkosítása, pihenőhelyek, stb. elkészítése, temető rendezése.
- 5./ A telepen időszakosan dolgozó népművész iparművészek részére a kijelölt helyen bungalowok építése.

x

A pusztán található felépítmények - témakörökre bontva - a következő ágazati minisztériumokhoz . illetve intézményekhez kapcsolódnak:

- 1./ Belkereskedelmi Minisztérium
3⁺ / részben / 17
- 2./ Könnyűipari Minisztérium
21
- 3./ Közlekedés és Postaügyi Minisztérium
10 / részben /

/ Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium:

2 [#] /részben/	5	6	7
14 /részben/	15	16	18
20	22	24	25
26	27	28	30
32	33		

/ Kulturális Minisztérium:

4	8	9	10 / részben /
11	13/a.	13/b.	14 / részben /

/ Egyház 31

/ Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala:

1 [#]	2 [#]	3 [#] /részben
12	23	29

/ Egyéb érdekelt közreműködők:

Balatonfejlesztési Tárcaközi Bizottság, Budapest

Balatoni Intéző Bizottság, Balatonfüred,

Országos Idegenforgalmi Tanács, Budapest,

Országos Műemléki Felügyelőség, Budapest

Somogy megyei Tanács, Kaposvár

Helyreállításuk folyamatban.

SZANTÓDPUSZTA HASZNOSITASA ÉRDEKÉBEN TETT FONTOSABB INTÉZKEDÉSEK

Év telt el azóta, hogy felmerült a gondolat Szántódpuszta megmen-
sére és idegenforgalmi célu hasznosítására. Ez idő alatt nagyon sok
rgyalás folyt az érdekeltek között a lehetőségek megteremtésének fel-
rására, mely állomások közül néhányat az alábbiakban felsorolunk.

1960. október 18.

A Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala meghívására, hely-
szini szemlét tartanak Szántódon a puszta megmentése és idegen-
forgalmi hasznosítása érdekében, melyen a következő szervek kép-
viselői vesznek részt:

Földművelésügyi Minisztérium,
Országos Idegenforgalmi Tanács,
Országos Műemléki Felügyelőség,
Balatoni Intéző Bizottság,
Mezőgazdasági Múzeum,
Néprajzi Múzeum,
Műegyetem Építészettörténeti Tanszéke,
Somogy megyei Tanács VB. Építési Osztálya,
Somogy megyei Tanács VB. Mezőgazdasági Osztálya,
Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala

A Megyei Tanács VB. Építési és Közlekedési Osztálya az Idegen-
forgalmi Hivatal javaslatára kiadja a 21.233/1960. sz. / 1960.X.19/
utasítását, melyben Szántódpusztán építési és bontási tilalmat ren-
del el.

1961. I. 13. A Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának
első " Előterjesztés-e Szántód -puszta védelmére ".

A Somogy megyei Tanács VB. 241/1961. / VII. 4./ VB. sz. határo-
zata, Szántódpuszta épületeinek védelmére, melyben utasítja az
Építési és Közlekedési Osztályt, tegyen előterjesztést a műemlékké

nyilvánítása érdekében.

- 5./ Országos Műemléki Felügyelőség megbízása alapján a Városépítési Tervező Intézet 1961. IX. 4-én elkészíti " Szántódpuszta népi műemlék kutatás " c. műszaki dokumentációját.
- 6./ 1962. X. 9. A Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának második javaslata a puszta felhasználására és a szükséges intézkedések megtételére.
- 7./ A Somogy megyei Tanács VB. 518 / XI. 20. / VB. sz. határozata a puszta további sorsáról.
- 8./ 1963. XI. 21. A Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának újabb, harmadik összeállítása és javaslata Szántódpuszta hasznosítására.
- 9./ 1964. áprilisában a VÁTI tanulmánytervet készít a Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának megbízása alapján Szántódpuszta " Major-Muzeum " céljára történő kiépítésére / Törzsszám: 54-14-1 / 1-64. /
- 10./ 1965. IV. 22. A Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala " Szántódpuszta idegenforgalmi jelentősége " című, negyedik hasznosítási javaslata.
- 11./ 1967-ben elkészül az Országos Műemléki Felügyelőség javaslata: " A Balatonkörnyéki népi építészeti együttesek idegenforgalmi Hasznosítására. " Ez részletesen foglalkozik többek között Szántódpuszta jelentőségével és javaslatot tesz idegenforgalmi célú felhasználására.
- 12./ 1970. júniusában elkészül a VÁTI / T.sz. 2-14-311-0/ Szántódpuszta-ól készült " Hasznosítási Tanulmányterve ". Megtörtént a terület részletes geodéziai felmérése. A megbízást a Megyei Tanács VB. Építési Osztálya adta.
- 13./ A Somogy megyei Tanács VB. Elnökének 25-6/1970. sz. részletes utasítása, Szántódpuszta hasznosítására . 1970. X. 15.
- 14./ 1971. január. Elkészül a Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának új, részletes, ötödik javaslata / 26. oldal terjedelemben / Szántódpuszta hasznosítására.

- 15./ A Somogy megyei Tanács VB. 38. / 1971. VB.sz. /II. 16./ határozatával a 35-6/ 1960. sz. elnöki utasításban foglalt kártalanítási feladatok megvalósításának részbeni fedezetére 5.000 /mFt.-ot biztosít. / Az összeg később visszavonásra került és így felhasználására nem kerülhetett sor. /
- 16./ 1971. V. 15. Országos Műemléki Felügyelőség 7171 /71. sz. határozata, a Pusztta 23 felépitményének " műemlék-jellegű építmény"-nyé történő nyilvánításáról.
- 17./ A Mezőgazdasági és Élelmezéstudományi Miniszter első helyettesének 16098 /1971. sz. levele a Somogy megyei Tanács VB. Elnökéhez " . . . A majorsági központ és ahozzá tartozó területek kulturális és idegenforgalmi célokra való felhasználásával és annak érdekében ideiglenes védelem alá helyezésével egyetértek " . . . / 1971. június /
- 18./ 1971. VI. 23. A Somogy megyei Tanács Elnökének 8598-2./71.sz határozata, a Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának kérelme alapján, Szántódpusztta természetvédelmi területté való nyilvánításáról.
- 19./ 1971. VII. hó. A Mezőgazdasági Ber. Váll. Somogy megyei Kirendeltsége elkészíti a Zamárdi " Magyar Tenger " Mezőgazdasági Tsz. vegyes majorságának beruházási programját, a szántódpusztai gazdaság kitelepitése érdekében.
- 20./ 20./b. / 1971. / VII. 31. / sz. vezetőségi határozatában, a Zamárdi " Magyar Tenger " Mezőgazdasági Termelőszövetkezet elfogadja a Somogy megyei Tanács által felajánlott 12.000 /mFt. kártalanítást, a pusztta átadása ellenében. / A szerződést, melyet megkötöttek, a megyei Tanács elnöke nem hagyta jóvá. /
- 1./ A Megyei Tanács VB. ÉKV. Osztályának megbizása alapján a VÁTI 1971. X. hóban elkészíti " Szántódpusztta műemléki terület rekonstrukciós terve" -t. /T.sz. 2.-14-581-0/.
Jelentős munka, mely alapja lehet a pusztta teljes helyreállításának.
- 2./ 1972. II. 7. Adás-vételű szerződés a kezelői jog átadására, az Észak Somogyi Állami Erdőgazdaság és a Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala között a szántódpusztai ingatlanok tárgyában.
Birtokba adás: 1972. VII. 7.
Fedezetet a Megyei Tanács biztosította: 1.700 /mFt.

- 3./ 1974. március az Idegenforgalmi Hivatal megbízása alapján megkezdődik Szántódpusztá 1.sz. épületének helyreállítása.
- 4./ 1974. V. 20. A Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala megállapodást köt a Pest-Budai Vendéglátóipari Vállalattal a 3.sz. épület részleges felhasználására, egy téli-nyári csárda létesítésére / Kb. 10.000 /mFt. / tervezett üzembehelyezés 1976 évben.
- 5./ 1975. február. Megkezdődik a 2.sz. épület teljes helyreállításának kivitelezése, az IH. megbízása alapján.
- 6./ A Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának előterjesztése a Somogy megyei Tanács Elnökéhez, mely 1974-1985-ig a pusztá kiépítésének javasolt ütemét tartalmazza. 1974. XII.9. 95-5/74. sz. alatt.

A PUSZTA UTOLSÓ 15 ÉVÉNEK IRODALMA:

Az előző fejezetben már felsoroltuk a VÁTI, az OMF és a Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának dokumentációit, illetve tanulmányait, melyek szervek részei a közelmúlt szántódi irodalmának, ezért az ismétlések elkerülése érdekében ezeket itt nem tüntetjük fel.

- 1./ Fodor János: IDEGENFORGALOM 1964. X. 27. " Idegenforgalmi értékeink "
- 2./ Dr. Fodor János : IDEGENFORGALOM 1971. VI. " A SZÁNTÓDI PUSZTA ."
- 3./ Káplár József: MAGYAR NEMZET 1970. VII. 5. " Lesz-e Majormuzeum Szántódon ? "
- 4./ Németh Ferenc: Élet és Tudomány 1972. VII. 21. " Koku Zarmaszántódpusztá "
- 5./ Néprajzi Múzeum: 1964. évben elkészült a Néprajzi Múzeum megbízásából a " Látogatás egy XVIII. századi Májorban " c. film Szántódpusztáról /Néprajzi Múzeum filmgyűjteménye ,31. lelt.sz. / 160 m, fekete-fehér 16 mm-es mozgó film magnetofonra vett kísérő hanggal.
- 6./ Piller Dezső: Somogyi Néplap 1974. II. 20. " Egy pusztá kilencszáz éve, Szántód műemlék épületei "
- 7./ Piller Dezső : Somogyi Néplap 1974. II. 22. " Egy pusztá kilencszáz éve, Szántódi hagyományok "
- 8./ Piller Dezső: Somogyi Néplap 1974. II. 23. " Egy pusztá kilencszáz éve, Szántódpusztá ma és holnap "
- 9./ Dr. Sági Károly - Dr. Zákonyi Ferenc . 1970. XII. 27. " Szántódpusztá múltja és hasznosítási terve " / kézirat "
- 10./Siklós László : Tükör 1972. VII. 11. " Üdülő major a Balatin tónál "
- 11./Dr. Szabó Miklós: Műemlékvédelem 3.sz. 1961. III. " Mezőgazdasági műemléktelep, mint idegenforgalmi hely . "
- 12./ Dr. Zákonyi Ferenc: Magyar Nemzet 1971. III. 3. " A Somogy megyei Tanács segít, megvalósul a szántódi Majormuzeum "